

Frano Dulibić

Majstorsko ekvilibriranje između emotivnog i racionalnog

agovi
uvidi u hrvatsku
tonko likovnu umjetnost
maroević

TONKO MAROEVIĆ, *Znakovi, stavovi, tragovi. Uvidi u hrvatsku likovnu umjetnost*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Institut za povijest umjetnosti, 2020., 418 str.
ISBN 978-953-169-475-9

Čak i one kojima je struka povezana s protokom vremena, kao što je to povjesničarima i povjesničarima umjetnosti, često iznenadi brzina kojom vrijeme protječe. Bili smo zatečeni i u nevjerici 11. kolovoza 2020. kada je iznenada preminuo Tonko Maroević, a danas je teško povjerovati da je proteklo već više od godine dana od tog trenutka. Posljednja knjiga za koju je načinio izbor vlastitih tekstova pod naslovom *Znakovi, stavovi, tragovi* objavljena je nedugo nakon njegove smrti.

Knjiga je podijeljena u dvije cjeline, prva nosi naslov *Panoramski pregledi*, a druga je naslovljena *Portretne studije*. U predgovoru i pogovoru autor je obrazložio svoj izbor. Kao povod ovoj antologiji poslužili su okrugli brojevi godina, 1970. i 2020., odnosno pola stoljeća intenzivne zaokupljenosti modernom i suvremenom hrvatskom likovnom umjetnošću. Svatko tko je iole pratio Maroevićev rad zna da je iza njega ostala jedna od najbogatijih bibliografija s tisućama jedinica, a on, skroman kakav je oduvijek bio, načinio je izbor od tek nešto više od četiri stotine stranica.

O metodologiji njegova povijesnoumjetničkog promišljanja sigurno će biti različitih analiza i interpretacija, no on sam, u analizi svojeg pristupa, sve je sveo samo na nekoliko kratkih opservacija: da „praćenje suvremenih aktualnih pojava” promatra „u kontekstu epohe kojoj pripadaju”, da je težio „njihovu ulančavanju (i diferenciranju) s obzirom na paralelne i/ili kontrastne fenomene” te da se služio „metodom morfološke analize, koliko god je to moguće”. U istom

odlomku u kojem donosi navedenu autoanalizu metodološkog okvira dodao je i ono po čemu je bio karakterističan: „Pokušavao sam u svojem pisanju prenijeti dio afektivnog odnosa prema stvaralaštvu i djelima, ali ništa manje zadržati i mogućnost što objektivnijeg i što analitičnijeg prikaza (naravno, gdje je formalna podloga to uopće omogućavala).” Upravo ta ambivalencija između emotivnog odnosa prema likovnom djelu uz istodobno zadržavanje objektivnog sagledavanja, odnosno njegovo nepristajanje na to da se odrekne emotivnog doživljaja, udaljavala ga je od znanstvenog diskursa. Uostalom, sam je znao reći da je u znanost slučajno zalutao, jer je bilo očito koliko mu je taj „afektivni odnos” uvijek bio važan.

Enciklopedijska natuknica pod pojmom afektivnost kao prvo značenje donijet će definiciju: „sveukupan raspon čuvstvenih doživljaja”. Ako umjetničko djelo najčešće odražava određeni čuvstveni doživljaj, onda i tumačenje tog ili takvog djela mora odražavati reakciju na taj doživljaj, koja bi trebala biti sastavni dio interpretacije. Upravo element ludičkog, odnosno ushićenost poigravanjima emocijama brojnih autora u njihovim likovnim djelima uz istodobnu kontrolu doživljaja te objektivno i analitičko sagledavanje djela ili fenomena, za Tonka Maroevića bio je ključan, jer je upravo snaga doživljaja pojedinog djela utjecala na kreativno formuliranje sjajnih opservacija i interpretacija.

Prvi dio knjige s panoramskim pregledima počinje opsežnom studijom *Slikarstvo u Hrvatskoj u 19. stoljeću*, na koju se

nastavlja tekst *Likovne umjetnosti na razmeđu epoha*. Kao i u studijama koje slijede, povijesni je kontekst dan na jasan i lako čitljiv način, temeljen na činjenicama, mjestimice živopisno, kao da čitatelj gleda dokumentarni film. Slijede dvije studije koje se odnose na isto razdoblje: *Slikarstvo i grafika druge polovice 20. stoljeća* i *Slikarstvo i likovne prakse druge polovice 20. stoljeća*. Unutar povijesnog konteksta, utjecaj političke ideologije na poslijeratno likovno stvaralaštvo formuliran je s velikom erudicijom, na iznimno sažet i jasan način. Druga studija, koja je objavljena 2010., tri godine nakon prve, usprkos ponavljanjima donosi brojne varijacije u naglascima i nijansiranjima značenja pojedinih događaja, značaja određenih autora, grupacija ili pojava, što opravdava Maroevićevu odluku da obje sintezne studije, koje se međusobno nadograđuju, objavi u ovoj knjizi.

Iste karakteristike vrijede i za niz sinteznih studija posvećenih hrvatskom kiparstvu 19. i 20. stoljeća. Ponovno se ističe sjajno poznavanje konteksta, koje je doprinijelo izvrsnim analitičkim opservacijama u sagledavanju kiparske scene prve i druge polovice 20. stoljeća, a posebno kontekst u kojem nastaju socrealističke skulpture.

U drugoj cjelini ovog izbora objavljeno je dvadeset portretnih studija. Tonko Maroević u pogovoru je naznačio da se njegov izbor odnosi na razdoblje od stotinjak godina, s obzirom na odabrane likovne umjetnike „od secesijskog simbolizma” (Čikoš Sesija) do „postmodernističkog minimalizma” (Trogrlić), odnosno iz drugačije vizure–od realističkih

tendencija iz tridesetih godina (Jovanović) pa do realističkih inklinacija prema kraju stoljeća (Vežzović). Podjednako je vodio brigu o zastupljenosti kipara (u rasponu od Angelija Radovanija do Kožarića), kao i o umjetnicama. Ovaj izbor trebao je predstaviti vrh hrvatske likovne umjetnosti, no i sam Maroević u navedenom se pogovoru pita „koliki bi drugi autori još, možda i s više prava, zasluživali uvrštavanje u biranu plejadu”.

Izdvojiti neku od odabranih studija bilo bi nepravedno jer svaka nosi u sebi iznimno poniranje u bit pojedinog likovnog izraza, u detaljno poznavanje opusa i autora, kao i zaigrano te duhovito poetsko poigravanje naslovima koji sjajno odražavaju odnos analiziranog opusa, likovnog umjetnika i pisca portretne studije. Naš dragi Tonko nije imao vremena načiniti cjelovitu sintezu, no fragmenti koje nam je ostavio najbolji su mogući putokaz za razumijevanje pojedinih autora, kao i vremena i prostora u kojem su djelovali. Jedno od najprisutnijih obilježja vremena u kojem živimo jest fragmentarnost, a Tonko nam je ostavio more fragmenata kojima ćemo se baviti desetljećima; njegova bibliografija bit će poput nekog golemog mozaika koji ćemo neprestano preslagivati u neku novu sliku te dopisivati one fragmente koji nedostaju. Uvijek skroman i nesklon novim tehnologijama, sigurno nije pomišljao na to kako će njegova golema bibliografija u digitaliziranom obliku biti korištena i izučavana te na taj način nastaviti živjeti u brojnim generacijama koje dolaze.

Na kraju spomenimo i neke nedostatke ovog izdanja. Najvažniji propust jest da knjiga nema bibliografiju, odnosno podatke o mjestu i vremenu prvog objavljivanja pojedinih tekstova (samo neki tekstovi imaju navedenu godinu prvog objavljivanja). Drugi je nedostatak nepostojanje indeksa imena, uvijek korisnog pomagala. Treća zanimljiva okolnost jest da je ovo izdanje – u kojem se navode tisuće likovnih djela – ikonoklastično. Naime, knjiga posvećena likovnosti nema nijedne jedine reprodukcije, čak ni na ovičku. No bez obzira na navedene opaske, za pozdraviti je svaku priliku za dijalog s uvijek inspirativnom Tonkovom ostavštinom, koja će svojim golemim opusom i pozitivnom energijom te strašću prema likovnom izražavanju zauvijek ostati među nama. ✕